

Spis treści

Wstęp	17
CZĘŚĆ PIERWSZA	
Od początków rolnictwa do cywilizacji	19
Rozdział 1. Warunki naturalne zachodniej <i>oikumene</i> w holocenie	21
1.1. Geografia i warunki naturalne	21
1.2. Zmiany klimatu i środowiska naturalnego w holocenie	24
Rozdział 2. Narodziny rolnictwa	27
2.1. Początki rolnictwa i hodowli	27
2.2. Pojęcie rewolucji neolitycznej	31
2.3. Neolit preceramiczny. Rozwój kultur rolniczych w Żywnym Półksiężycu	35
Rozdział 3. Neolityzacja <i>oikumene</i>	39
3.1. Neolit ceramiczny i jego ekspansja terytorialna	39
3.2. Neolityzacja Europy kontynentalnej i stepu	44
3.3. Etnogeneza Indoeuropejczyków	46
3.4. Neolit ceramiczny: przełom w technikach i technologiach	49
3.4.1. Rewolucja trakcyjna: wół, koń, radło, pojazd kołowy	50
3.4.2. Początek ery metali. Miedź i brąz	52
Rozdział 4. Mezopotamia od początku osadnictwa do powstania cywilizacji	54
4.1. Mezopotamia: warunki naturalne	54
4.2. Kultura Samarra i początki irygacji	57
4.3. Kultura Obeid i zasiedlenie Dolnej Mezopotamii	59
4.4. Kultura Uruk: powstanie cywilizacji	60
4.4.1. Miasto	61
4.4.2. Pismo	62
4.4.3. Osadnictwo	64
4.4.4. Ekspansja kultury Uruk poza aluwium	65
4.5. Faza Uruk III. Sumerowie i Semici	66
CZĘŚĆ DRUGA	
Cywilizacje bliskowschodnie w III tysiącleciu przed Chr.	71
Rozdział 1. Mezopotamia i jej krąg cywilizacyjny	73
Periodyzacja i chronologia cywilizacji mezopotamskiej	73

1.1. Okres wczesnodynastyczny (ok. 2900–2300/2250)	76
1.1.1. Okres wczesnodynastyczny jako protohistoria Mezopotamii	76
1.1.2. Sumer w okresie wczesnodynastycznym	78
1.1.3. Miasto sumeryjskie: modele i ich krytyka	80
1.1.4. Władza w mieście sumeryjskim	82
1.1.5. <i>Sumeryjska Lista Królów</i> i „imperium Kisz”. Przebieg procesu dziejowego w okresie wczesnodynastycznym	83
1.1.6. Sumer a świat zewnętrzny w okresie wczesnodynastycznym	86
1.2. Pierwsza epoka imperiów: dynastia Akkadu i III dynastia z Ur	89
1.2.1. Schyłek III okresu wczesnodynastycznego. Lugalzagesi i Sargon	89
1.2.2. Imperium Akkadu	91
1.2.3. Upadek Akkadu i najazd Gutejczyków	94
1.2.4. Imperium III dynastii z Ur	95
1.2.5. Organizacja imperium III dynastii z Ur	97
1.2.6. Przemiany cywilizacyjne w epoce imperiów	101
1.2.7. Upadek imperium III dynastii z Ur	104
1.3. Kraje peryferyjne cywilizacji mezopotamskiej w III tysiącleciu	106
1.3.1. Elam	106
1.3.2. Syria i Palestyna	109
Rozdział 2. Egipt	114
Chronologia dziejów Egiptu	114
2.1. Okres predynastyczny i wczesnodynastyczny (do ok. 2657)	116
2.1.1. Warunki naturalne i ich wpływ na dzieje Egiptu	116
2.1.2. Wczesne kultury archeologiczne Egiptu	119
2.1.3. Powstanie państwa egipskiego	120
Czynnik etniczny	120
Tak zwane zjednoczenie Egiptu i dynastia „zerowa”	122
2.1.4. Okres wczesnodynastyczny (I–II dynastia, ok. 3000–2657)	124
2.2. Stare Państwo (III–VI dynastia, ok. 2657–2166)	126
2.2.1. Stare Państwo: królowie i elita	126
2.2.2. Centrum i prowincja: ewolucja wewnętrzna Egiptu za Starego Państwa	129
2.2.3. Stare Państwo: stosunki ze światem zewnętrznym	132
2.2.4. Sztuka Starego Państwa: stworzenie paradygmatu	133
2.2.5. Upadek Starego Państwa i I Okres Przejściowy	134
CZĘŚĆ TRZECIA	
Świat cywilizowany w epoce średniego brązu (2000–1500)	137
Kadr geograficzny i charakterystyka epoki	139
Rozdział 1. Mezopotamia, Elam i Lewant	143
1.1. Okres starobabiloński (ok. 1950–1530)	143
1.1.1. Mezopotamia w okresie Isin-Larsa. Ekspansja Amorytów	143
1.1.2. Od Dolnej Mezopotamii do Babilonii: Hammurabi i jego dzieło	146
1.1.3. Początki Asyrii	149
1.1.4. Społeczeństwo Mezopotamii w okresie starobabilońskim	150
1.1.5. Kultura mezopotamska w okresie starobabilońskim	153
1.2. Elam w późnej epoce staroelamickiej (czasy sukkalmahów, ok. 2000–1500)	155
1.3. Lewant w okresie dominacji amoryckiej (ok. 1950–1550/1530)	157

Rozdział 2. Egipt	161
2.1. Średnie Państwo (XII dynastia, 1796–1793)	161
2.1.1. Konsolidacja i unifikacja Egiptu za XII dynastii	161
2.1.2. Złoty wiek kultury egipskiej	163
2.1.3. Średnie Państwo a świat zewnętrzny	166
2.2. II Okres Przejściowy (XIII–XVII dynastia, 1793–1550): obumieranie Średniego Państwa, panowanie Hyksosów i rekonkwista tebańska	167
Rozdział 3. Azja Mniejsza i świat egejski	171
Geografia historyczna Azji Mniejszej i basenu Morza Egejskiego	172
3.1. Azja Mniejsza we wczesnej i średniej epoce brązu (ok. 3400–1500)	175
3.1.1. Azja Mniejsza przed powstaniem państwa Hetytów	175
3.1.2. Powstanie królestwa Hatti	176
3.1.3. Stare królestwo hetyckie (ok. 1580–1450)	178
3.2. Początki cywilizacji egejskiej	180
3.2.1. Chronologia basenu Morza Egejskiego w epoce brązu	180
3.2.2. Egea we wczesnej epoce brązu (ok. 3100–2000)	183
Kreta	183
Wyspy	184
Ląd stały	185
3.2.3. Cywilizacja minojska (ok. 2000–1450)	186
Okres starszych pałaców	186
Okres młodszych pałaców	189
Kreta a świat zewnętrzny w okresie pałacowym	191
Upadek cywilizacji minojskiej	193
CZĘŚĆ CZWARTA	
Świat cywilizowany w epoce późnego brązu (1500–1200/1100)	195
Stosunki międzypaństwowe na Bliskim Wschodzie w późnej epoce brązu: system regionalny	198
Rozdział 1. Mezopotamia, Elam i Lewant	201
1.1. Dolna Mezopotamia w epoce późnego brązu (ok. 1530–1100)	201
1.1.1. Babilonia po zagonie Mursilisa i przejęcie władzy przez Kassytów	201
1.1.2. Dolna Mezopotamia w okresie średniobabilońskim (Kassyci i II dynastia z Isin, ok. 1480–1104/1026)	202
1.1.3. Społeczeństwo Babilonii w okresie średniobabilońskim	204
1.1.4. Kultura okresu średniobabilońskiego	206
1.2. Górna Mezopotamia i Asyria w średniej epoce brązu	208
1.2.1. Hegemonia Mittani (ok. 1530–1350/1325)	208
1.2.2. Od miasta-państwa do potęgi regionalnej: Assur i Asyria w późnej epoce brązu	212
1.2.3. Narodziny asyryjskiej mentalności imperialnej	215
1.2.4. Społeczeństwo i kultura Asyrii w późnej epoce brązu	217
1.3. Elam w epoce średnioelamickiej (ok. 1500–1100)	218
1.4. Syria i Palestyna w późnej epoce brązu (ok. 1500–1100)	220
1.4.1. Lewant w systemie potęg regionalnych	220
1.4.2. Społeczeństwo i kultura Lewantu w późnej epoce brązu. Powstanie pisma alfabetycznego	224
1.4.3. Lewant po pokoju egipsko-hetyckim: inwazja Ludów Morza i jej skutki	226

Rozdział 2. Egipt	230
2.1. Nowe Państwo i jego imperium (XVIII–XX dynastia, 1550–1069)	230
2.1.1. Imperium egipskie za XVIII dynastii	230
2.1.2. Egipt za XVIII dynastii: sprawy wewnętrzne	233
2.1.3. Okres amarneński i kryzys imperium	235
2.1.4. Późne imperium i rozpad państwa (schyłkowa XVIII–XX dynastia, 1330/1322–1069)	239
2.2. Przemiany duchowe i kultura czasów Nowego Państwa	243
2.2.1. Natura i ideologia egipskiego imperium	243
2.2.2. Polityka religijna królów i legitymizacja ich władzy po herezji amarneńskiej	245
2.2.3. Kultura Nowego Państwa	246
Rozdział 3. Azja Mniejsza i świat egejski	250
3.1. Imperium Hatti i jego upadek	250
3.1.1. Nowe królestwo hetyckie i powstanie imperium (ok. 1450–1320)	250
3.1.2. Imperium hetyckie u szczytu potęgi (ok. 1322–1240)	252
3.1.3. Schyłek i upadek imperium (ok. 1240–1190/1180)	255
3.1.4. Państwo i społeczeństwo hetyckie w okresie nowego królestwa	259
3.2. Cywilizacja mykeńska	260
3.2.1. Grecja kontynentalna w epoce średniego brązu	260
3.2.2. Okres grobów szybowych (MH III–LH IIA, ok. 1700–1450): pierwsze kroki ku cywilizacji mykeńskiej	261
3.2.3. Grecy w Grecji: od kiedy?	264
3.2.4. Okres grobów kopułowych (LH IIB–IIIA1/LM II–IIIA1, ok. 1450–1365): podbój Krety i narodziny cywilizacji mykeńskiej	264
3.2.5. Okres pałacowy (LH IIIA2–LH IIIB1, ok. 1365–1225): pałace i osady	266
3.2.6. Cywilizacja mykeńska w okresie pałacowym	267
3.2.7. Mykeńczycy i świat zewnętrzny w okresie pałacowym. Ahhijawa i kwestia imperium mykeńskiego	271
3.2.8. Upadek pałaców (LH IIIB2). Ludy Morza i zmierzch cywilizacji mykeńskiej (LH IIIC)	275
3.2.9. Wojna trojańska: <i>status quaestionis</i>	281
CZĘŚĆ PIĄTA	
Świat cywilizowany od początku wczesnej epoki żelaza do wojen perskich (1200/1100–500/480)	285
Żelazo i koń wierzchowy	289
Rozdział 1. Bliski Wschód	293
1.1. Egipt od końca Nowego Państwa do podboju perskiego (ok. 1069–525)	293
1.1.1. III Okres Przejściowy (XXI–XXIV dynastia, ok. 1069–712)	293
1.1.2. Okres Późny (XXV–XXVI dynastia, 712–525)	296
Egipt między Nubią a Asyrią	296
XXVI dynastia: renesans Egiptu	297
1.1.3. Kultura egipska w I połowie I tysiąclecia	301
1.2. Lewant we wczesnej epoce żelaza	305
1.2.1. Pochodzenie i ekspansja Aramejczyków w Żywnym Półksiężycu	305
1.2.2. Lewant od inwazji Ludów Morza do podboju asyryjskiego (XII–VIII w.)	306
Państwa neohetyckie	306

Fenicia i kolonizacja fenicka	307
Aramejczycy	311
Palestyna	311
1.2.3. Izraelici i Izrael	313
Krytyka i hiperkrytyka tradycji biblijnej: gdzie postawić granicę? . .	314
Początki Izraela: między Biblią a archeologią	317
Królestwa Izraela i Judy w IX–VII wieku	320
Pierwsza faza religii możeszowej	322
1.3. Mezopotamia w czasach imperiów asyryjskiego i nowobabilońskiego	325
1.3.1. Rekonkwista i pierwsza faza podbojów Asyrii (911–745)	325
1.3.2. Babilonia od najazdów aramejskich do podboju asyryjskiego	329
1.3.3. Asyria imperium uniwersalnym (745–627)	330
1.3.4. Upadek Asyrii (640/627–610)	336
1.3.5. Imperium nowobabilońskie (626/612–539)	337
1.3.6. Społeczeństwo imperiów nowoasyryjskiego i nowobabilońskiego	340
Asyria	340
Babilonia	343
1.3.7. Kultura mezopotamska epoki imperiów	344
1.4. Azja Przednia poza Żyznym Półksiężycem	348
1.4.1. Azja Mniejsza	348
Frygia	348
Lydia	350
1.4.2. Urartu	353
1.4.3. Płaskowyż Irański	356
Medowie i ich imperium	356
Elam w I tysiącleciu przed Chr. i Persowie do Cyrusa Wielkiego	360
1.5. Powstanie pierwszego imperium perskiego	364
1.5.1. Podboje Cyrusa i Kambyse (550–522)	364
1.5.2. Bardija i Dariusz: kryzys imperium i przejęcie władzy przez Achaimenidów (522–519)	366
1.5.3. Imperium perskie za Dariusza I.	368
1.5.4. Podboje Dariusza do wybuchu powstania jońskiego (519–500)	371
Rozdział 2. Grecja	373
Periodyzacja dziejów Grecji po upadku cywilizacji mykeńskiej	373
2.1. Wiek Ciemny (ok. 1100/1050–800)	374
2.1.1. Najazdy, migracje i ustalenie mapy dialektów greckich	374
2.1.2. Dziedzictwo epoki mykeńskiej. Pojęcia Hellady i Hellenów	375
2.1.3. Grecja w Wiekach Ciemnych	378
2.1.4. Powstanie alfabetu greckiego	380
2.1.5. Powstanie polis	381
Polis archaiczna	382
Powstanie polis: czynnik militarny i religijny	384
2.2. Wielka Kolonizacja	387
2.2.1. Euboia, Korynt i wyjście Greków na morze	387
2.2.2. Początki Wielkiej Kolonizacji. Kyme i Pithekussai	390
2.2.3. Kolonie i ich metropolie	391
2.2.4. Charakter i skutki Wielkiej Kolonizacji	396
2.3. Grecja we wczesnej epoce archaicznej (ok. 800–650)	399
2.3.1. Zmiany demograficzne	399
2.3.2. Sanktuaria	400
2.3.3. Początki literatury pisanej: Homer i Hesiodos	402
2.3.4. Społeczeństwo polis archaicznej	403

2.4. Ewolucja polityczna archaicznych poleis (ok. 650–500/480)	406
2.4.1. Sparta: tryumf zbiorowości nad jednostką	406
2.4.2. Archaiczna tyrania	413
2.4.3. Prawodawcy i ustawy	417
2.4.4. Archaiczne Ateny: od arystokracji do demokracji	419
2.5. Grecy i ich sąsiedzi u schyłku epoki archaicznej	427
2.5.1. Grecja właściwa w VI wieku: koniec izolacji	427
2.5.2. Powstanie jońskie i perskie działania odwetowe (499–490)	429
2.5.3. Od Marathonu do wyprawy Kserksesa (489–481)	432
2.5.4. Wyprawa Kserksesa (480–479)	433
2.5.5. Grecki zachód w późnej epoce archaicznej	436
2.6. Kultura Grecji archaicznej	439
2.6.1. Kultura arystokratyczna	439
2.6.2. Kultura wspólnot obywatelskich	441
2.6.3. Sztuka Grecji archaicznej: tworzenie paradygmatu	443
2.6.4. Myśl Grecji archaicznej: powstanie filozofii	446
Rozdział 3. Italia	449
3.1. Italia we wczesnej epoce żelaza	449
3.1.1. Italia: warunki naturalne i geografia historyczna	449
3.1.2. Ludy Italii	451
3.1.3. Kultura villanovańska i powstanie cywilizacji etruskiej	452
3.1.4. Urbanizacja Latium	454
3.2. Rzym królewski	457
3.2.1. Początki Rzymu	457
3.2.2. Rzym królewski: ekspansja polityczna i urbanistyczna	459
3.2.3. Społeczeństwo i instytucje Rzymu królewskiego	462
3.2.4. Reformy serwiańskie	465
3.2.5. Upadek monarchii i powstanie republiki	466
CZĘŚĆ SZÓSTA	
Od wojen perskich do śmierci Aleksandra: świat cywilizowany w epoce klasycznej (480–323)	469
Rozdział 1. Bliski Wschód	471
1.1. Imperium perskie od Kserksesa do podboju macedońskiego	471
1.1.1. Imperium Achaimenidów po Dariuszu I i jego upadek (486/479–330)	471
1.1.2. Imperium perskie, jego siły i słabości	477
1.1.3. Imperium perskie: gospodarka i kultura	480
1.2. Izrael pod panowaniem perskim: powstanie judaizmu	485
1.2.1. Perska Palestyna. Żydzi i Samarytanie	485
1.2.2. Tworzenie się Starego Testamentu	488
1.3. Egipt od Kambysego do Aleksandra (XXVII–XXX dynastia, 525–332)	491
1.3.1. Egipt pod okupacją perską (525–404/401)	491
1.3.2. Ostatni okres niepodległości Egiptu (XXVIII–XXX dynastia, 404–343/342)	492
Rozdział 2. Świat grecki	494
2.1. Imperium ateńskie	494
2.1.1. Związek Morski i Persja	494
2.1.2. Od Związku Morskiego do imperium ateńskiego	497

2.1.3. Życie polityczne w imperialnych Atenach: postępy demokracji	502
2.1.4. Społeczeństwo ateńskie w epoce Periklesa	504
2.2. Wojna peloponeska i upadek imperium ateńskiego (432/431–404)	508
2.2.1. Wybuch wojny	508
2.2.2. Wojna peloponeska do pokoju Nikiasa (431–421)	509
2.2.3. Od pokoju Nikiasa do klęski wyprawy sycylijskiej (421–413)	511
2.2.4. Upadek imperium ateńskiego (413–404)	513
2.3. Grecja w okresie walk o hegemonię (404–355)	515
2.3.1. Hegemonia Sparty i jej upadek (404–371/370)	516
2.3.2. Od Leuktrów do wybuchu III Wojny Świętej (371–355)	520
2.3.3. Świat grecki i wojna w IV wieku: przemiany w sztuce wojennej	521
2.3.4. Grecja w IV wieku: przemiany wewnętrzne	523
2.4. „Imperium” Macedonii	527
2.4.1. Macedonia przed Filipem II	527
2.4.2. Filip II Macedoński i jego dzieło	528
2.4.3. Aleksander III Macedoński i podbój imperium perskiego	532
2.5. Zachodni Grecy i Punijczycy w V–IV wieku	539
2.5.1. Sycylia	539
2.5.2. Italia	543
2.5.3. Massalia	545
2.5.4. Kartagina i Punijczycy	547
Rozdział 3. Italia i Europa kontynentalna	551
3.1. Italia w V–IV wieku	551
3.2. Wczesna republika rzymska (508–396/390)	554
3.2.1. Rzym i jego sąsiedzi w V wieku: sojusz rzymsko-latyńsko-hernicki i zdobycie Veii	554
3.2.2. Początki republiki (509–451)	556
Instytucje	556
Religia publiczna po upadku królów i zamknięcie się patrycjatu	558
Pierwsza secesja i powstanie organizacji plebejskiej	560
3.2.3. Decemwirzy, <i>Prawo XII Tablic</i> i druga secesja plebsu (451–449)	563
3.2.4. Od drugiej secesji plebsu do najazdu Gallów (449–390)	564
3.3. Tworzenie maszyny podbojów: Rzym od najazdu galijskiego do wybuchu II wojny samnickiej (389–327)	566
3.3.1. Skutki najazdu galijskiego i kompromis patrycjuszowsko-plebejski	566
3.3.2. Podbój Latium i Kampanii	569
3.4. Europa kontynentalna we wczesnej epoce żelaza	571
3.4.1. Halsztacki krąg kulturowy	572
3.4.2. Wczesna kultura lateńska i początek wielkiej ekspansji Keltów (ok. 450–300/275)	574

CZĘŚĆ SIÓDMA

Epoka hellenistyczna i imperialna republika rzymska (327/323–30)	577
---	-----

Rozdział 1. Świat hellenistyczny	579
---	-----

1.1. Od śmierci Aleksandra do ustalenia się geografii politycznej świata hellenistycznego (323–272)	580
1.1.1. Diadochowie i walka o dziedzictwo po Aleksandrze (323–281)	580
1.1.2. Inwazja galijska i jej skutki (280/279–272)	584

1.2. Walki o hegemonię w świecie hellenistycznym przed interwencją Rzymu i powstawanie nowych państw (281/272–200/199)	586
1.2.1. Królestwa diadochów: uwagi ogólne	586
1.2.2. Rywalizacja Lagidów i Seleukidów (wojny syryjskie)	590
1.2.3. Grecja właściwa i Macedonia	591
1.2.4. Mniejsze państwa hellenistyczne: Kyrene, Azja Mniejsza, Armenia	597
1.2.5. Iran za Seleukidów: niezależnienie się Baktrii i początki państwa Parthów	599
1.3. Świat hellenistyczny i Rzym	601
1.3.1. Zachodni Grecy od Timoleonta do II wojny punickiej (337–201)	601
1.3.2. Świat hellenistyczny i Rzym do upadku Macedonii (229–168/167)	606
1.3.3. Upadek świata hellenistycznego (167–30)	612
Grecja i Macedonia	612
Pergamon	613
Państwo Seleukidów	614
Państwo Lagidów	617
Od Mithradatesa VI do Kleopatry VII: koniec państw hellenistycznych	620
1.3.4. Wschód hellenistyczny: Baktria i Parthowie	626
Państwa Greków baktryjskich	626
Powstanie imperium Parthów	628
1.3.5. Izrael w epoce hellenistycznej	631
Między akceptacją a odrzuceniem: Żydzi i cywilizacja grecka	632
Judea za panowania Antiochosa Epiphanesa	633
Od wystąpienia Machabeuszki do podboju rzymskiego (167–63)	635
Dziedzictwo okresu hasmonejskiego	637
1.4. Państwa hellenistyczne i ich społeczeństwa. Hellenizacja	638
1.4.1. Egipt ptolemejski	640
Grecy i Egipcjanie w Egipcie ptolemejskim	640
Struktury państwowe Egiptu ptolemejskiego	644
1.4.2. Państwo Seleukidów	647
Instrumenty władzy królewskiej i stosunki etniczne	647
Ekonomia i fiskalizm: system monetarny	649
1.4.3. Inne państwa hellenistyczne Azji Przedniej	650
1.4.4. Macedonia i Grecja	651
1.4.5. Miasto hellenistyczne	652
1.5. Kultura grecka epoki klasycznej i hellenistycznej	654
1.5.1. Periodyzacja i główne cechy kultury greckiej w epokach klasycznej i hellenistycznej	654
1.5.2. Religia	658
1.5.3. Sztuka grecka epoki klasycznej i hellenistycznej	663
V wiek	663
IV wiek	667
Epoka hellenistyczna	669
1.5.4. Literatura, filozofia, nauka	674
Literatura	674
Filozofia	679
Historia, filologia i geografia	687
Nauki ścisłe i przyrodnicze	694
Rozdział 2. Rzym i zachód <i>oikumene</i>	700
2.1. Podboje średniej republiki	700

2.1.1. Podbój Italii (327–265) i jego skutki	700
Przebieg podboju	700
Wykorzystanie podboju	702
Społeczeństwo rzymskie wobec wojny i imperium	706
2.1.2. Ekspansja poza Italią (264–91)	708
I wojna punicka i zdobycie panowania na morzu (264–241)	708
Kartagina i Rzym między I a II wojną punicką (241–219)	710
II wojna punicka (218–201)	712
Podbój świata śródziemnomorskiego	715
Między hegemonią a aneksjami: ewolucja imperium w II wieku	719
2.2. Średnia republika: społeczeństwo i instytucje (367–133)	724
2.2.1. Społeczeństwo i ekonomia w okresie ekspansji imperialnej	725
2.2.2. Średnia republika: instytucje i życie polityczne	729
Koniec walki stanów	729
Instytucje polityczne republiki: lud	731
Instytucje polityczne republiki: magistraci	734
Instytucje polityczne republiki: senat	738
Życie polityczne po zakończeniu walki stanów (287–133)	741
Religia publiczna a życie polityczne	746
2.3. Okres walk wewnętrznych i upadek republiki (133–30)	748
2.3.1. Działalność braci Gracchów (133–121)	748
2.3.2. Walki popularów z optymatami i emancypacja Italików (121–89)	753
2.3.3. I wojna domowa i rządy reżimu sullańskiego (88–60)	757
2.3.4. Rozkład republiki, II wojna domowa i dyktatura Cezara (59–44)	762
2.3.5. III wojna domowa, drugi triumwirat i walka o jedynowładztwo (44–30)	765
2.4. Europa kontynentalna	769
2.4.1. Wielkość i upadek Keltike	769
2.4.2. Latenizacja Europy niekельtyckiej. Germanie	772

CZĘŚĆ ÓSMA

Imperium Romanum i cywilizacja grecko-rzymska	777
---	-----

Rozdział 1. Cesarstwo Rzymskie	781
--------------------------------	-----

1.1. August i budowa pryncypatu (30/27 przed Chr.–14 po Chr.)	783
1.1.1. Tworzenie politycznego systemu pryncypatu	783
1.1.2. Zarząd imperium: „część” ludu i „część” princepsa	786
1.1.3. August i społeczeństwo rzymskie	789
1.1.4. Polityka religijna Augusta	791
1.1.5. August i prowincje	794
1.1.6. Stworzenie armii cesarskiej. Podboje Augusta i ich zatrzymanie	794
1.2. Pryncypat i integracja imperium (14–235 po Chr.)	798
1.2.1. Pryncypat: historia polityczna	798
„Dynastia” julijsko-klaudyska (14–68)	799
Między zasadą dynastyczną a wyborem najlepszego: pryncypat od śmierci Nerona do śmierci Commodusa (68–193)	804
Dynastia seweriańska (193–235)	811

1.2.2. System polityczny pryncypatu	814
Princeps i senat	814
Stanowiska państwowe	818
Zarząd imperium: prowincje, Italia i Rzym	822
Finanse państwowe	824
Wojsko i granice imperium	825
1.2.3. Społeczeństwo imperium za pryncypatu	829
Urbanizacja	829
Romanizacja	833
Integracja społeczeństwa imperialnego	835
Struktura społeczeństwa imperium w epoce pryncypatu	837
1.2.4. Ekonomia	841
1.2.5. Żydzi pod panowaniem rzymskim i wczesne chrześcijaństwo	844
Od królestwa Heroda do prowincji Palestyny (37 przed Chr.–135 po Chr.)	844
Diaspora i imperium	849
Judaizm pod panowaniem rzymskim	851
Jezus i powstanie chrześcijaństwa	854
Rozwój chrześcijaństwa do początku III wieku	858
Chrześcijaństwo i imperium	864
1.3. Późna starożytność	865
1.3.1. Kryzys imperium (235–284)	866
Od kryzysu władzy do kryzysu militarnego (235–268)	866
Cesarze wojskowi (268–284/285)	871
Skutki kryzysu: system monetarny, miasta, chrześcijanie	874
1.3.2. Nowe imperium i jego podział (284–395)	877
Od tetrarchii do jedynowładztwa Konstantyna (284/285–337)	877
Od śmierci Konstantyna do podziału imperium (337–395)	882
Ewolucja armii rzymskiej od tetrarchii do podziału cesarstwa	885
Instytucje nowego imperium	890
Nowe imperium a społeczeństwo rzymskie	894
Wielkie prześladowanie i chrystianizacja imperium	897
1.3.3. Podzielone imperium i upadek Zachodu (395–527)	901
Imperium do wygaśnięcia dynastii walentyniańsko- teodozjańskiej (395–450/455)	902
Rozkład imperium zachodniego i drugi kryzys barbarzyński na Wschodzie (450/455–476)	907
Kościół po nawróceniu Konstantyna	914
Tworzenie ortodoksji: kontrowersja ariańska (312–381)	919
Tworzenie ortodoksji: pierwsze fazy kontrowersji chrystologicznej (381–476)	923
Polityka i religia: imperium od restauracji Zenona do Iustynusa (476–527)	927
Państwa barbarzyńskie na Zachodzie do początku rekonkwisty	931
1.3.4. Iustynianus i początek końca antycznego świata	934
Polityka zewnętrzna i armia: próba rekonkwisty Zachodu (527–565)	935
Sprawy wewnętrzne	939
Polityka religijna Iustyniana	941
„Zaraza Iustyniana”, jej zasięg i znaczenie dziejowe	946
1.4. Kultura świata rzymskiego	948
1.4.1. Kultura rzymska do czasów Augusta	948

Kultura materialna	949
Kultura duchowa	953
1.4.2. Kultura grecko-rzymska za cesarstwa	958
Periodyzacja i ogólna charakterystyka zjawisk kulturowych	958
Kultura materialna	966
Przemiany religijne	973
Literatura	977
Filozofia	982
Historiografia i antykwarystyka	989
Dyscypliny szczegółowe	994
Prawoznawstwo	996
Rozdział 2. Iran i kraje ościenne	998
2.1. Państwo Parthów w czasach cesarstwa rzymskiego	998
2.2. Imperium Sasanidów	1002
2.2.1. Powstanie imperium i narodziny idei Iranu (208/226–273)	1002
2.2.2. Klasyczny okres imperium Sasanidów (273–379)	1006
2.2.3. Kryzys i odnowa. Imperium Sasanidów od śmierci Szapura II do śmierci Chosroesa I (379–579)	1011
2.2.4. Społeczeństwo i kultura imperium Sasanidów	1015
2.3. Armenia i inne państwa kaukaskie	1021
Rozdział 3. Barbaricum	1026
3.1. Barbaricum i cesarstwo: symbioza, konfrontacja, wędrówki ludów	1026
3.2. Etnogeneza Słowian	1031
Tabele	1035
Bibliografia	1040
Indeks nazwisk	1048
Indeks nazw geograficznych	1072
Spis map	1097
Spis tabel	1099



STAROŻYTNOŚĆ

Nowoczesna synteza historii starożytnej oparta na wynikach najnowszych badań!

Autor z niebywałym rozmachem, wykorzystując wyniki najnowszych badań archeologicznych i źródła historyczne, przedstawia dzieje wielkich cywilizacji starożytnych: Mezopotamii, Egiptu, Świata Egejskiego i Grecji oraz Italii. Opisuje warunki naturalne i klimatyczne, które sprzyjały powstaniu cywilizacji w epoce holocenu i neolitu, a następnie omawia zasięg osadnictwa, religie, modele i funkcjonowanie miast, rozwiązania ustrojowe, handel oraz rozwój pisma, nauki i sztuki, charakterystyczny dla każdej cywilizacji. Odchodząc od tradycyjnego podziału na dzieje starożytnego Wschodu, Grecji i Rzymu, konstruuje chronologiczny, paralelny i jednolity wykład historii starożytnej, obejmujący Europę kontynentalną, basen Morza Śródziemnego oraz Bliski i Środkowy Wschód. Dzięki takiemu nowatorskiemu ujęciu ukazuje skomplikowane mechanizmy kontaktów międzycywilizacyjnych oraz jedność i ciągłość procesów dziejowych, a czytelnik otrzymuje całościowy i pełny obraz starożytnego świata w danej epoce chronologicznej.

Adam Ziółkowski – profesor Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz wykładowca na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jeden z najbardziej cenionych polskich historyków starożytnych. Jego zainteresowania badawcze dotyczą przede wszystkim różnych aspektów historii Rzymu i antyku chrześcijańskiego.

Od lat współpracuje z uczelniami zagranicznymi. Najważniejsze publikacje:

The Temples of Mid-Republican Rome and Their Historical and Topographical Context (1992);

Storia di Roma (2000) – wyd. pol. *Historia Rzymu* (2004);

Sacra Via: Twenty Years After (2004); *Dzieje starożytne: podręcznik dla klasy pierwszej szkół średnich* (1999).

Jest także autorem wielu artykułów w czasopismach specjalistycznych.

Podręcznik zasługuje na uwagę zarówno profesjonalnych historyków, jak i studentów kierunków humanistycznych i społecznych, zwłaszcza historii, archeologii, filologii klasycznej, oraz uczniów starszych klas szkół średnich i kandydatów na wyższe uczelnie, a także osób zainteresowanych

**Wojewódzka Biblioteka
Publiczna w Opolu**